

MUHANDISLIK

& IQTISODIYOT

№9

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

2025
sentyabr

Milliy nashrlar

OAK: <https://oak.uz/pages/4802>

05.00.00 - Texnika fanlari

08.00.00 - Iqtisodiyot fanlar

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[™]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

Academic Resource Index
ResearchBib

ISSN INTERNATIONAL STANDARD SERIAL NUMBER INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

OpenAIRE

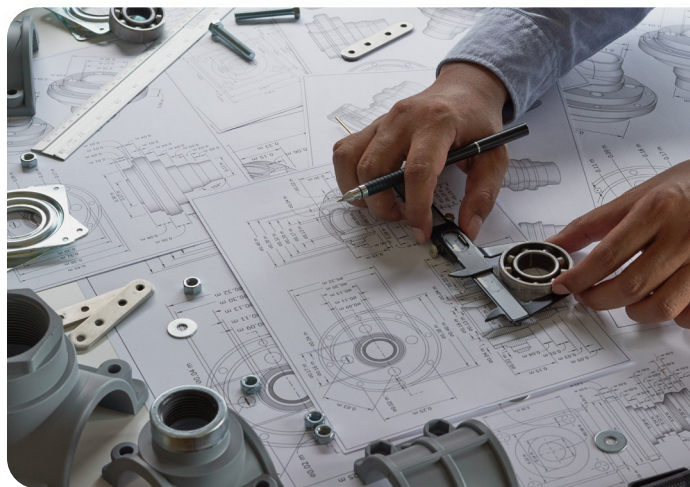
ROAD

INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL

BASE

Crossref

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ БИБЛИОТЕКА LIBRARY.RU

РЭУ.РФ
РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА
ТАШКЕНТСКИЙ ФИЛИАЛ

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Elektron nashr,
512 sahifa, sentyabr, 2025-yil.

Bosh muharrir:

Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:

Shakarov Zafar G'afarovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:

Abduraxmanov Kalendar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor

Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bo'taboyev Muhammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,

Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent

Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sharipov Botirali Roxataliyevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor

Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD

Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)

Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

- 05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
- 05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
- 05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
- 05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
- 05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
- 05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
- 05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
- 05.01.07 – Matematik modellashtirish
- 05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
- 05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
- 05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
- 05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
- 05.04.01 – Telekommunikatsiya va kompyuter tizimlari, telekommunikatsiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
- 05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
- 05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
- 05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
- 05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
- 05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
- 05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
- 05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
- 10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
- 10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
- 08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 – Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 – Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 – Marketing
- 08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 – Menejment
- 08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK
Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

Olmazor tumanining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish ko'rsatkichlari va boshqaruv tizimini tahlil qilish	12
Muminov Fazliddin Xusniddin o'g'li	
Transport va logistika sohalarida sun'iy intellektni qo'llash istiqbollari	19
Usmonov Abbos Valijon o'g'li	
Using matrix analysis methods in marketing strategy in manufacturing enterprises	23
Sheraliev Axror Sodiqovich	
Yer osti konlari suvlari haydash tizimida ejektorli nasoslarni qo'llash imkoniyatlarini tadqiq qilish	30
Xatamova Dilshoda Narmuratovna, Yuldasheva Mohinur Abduxakim qizi	
O'zbekiston Respublikasi tijorat banklari kreditlash amaliyotining me'yoriy jihatlari va huquqiy asoslari	37
Kaxxarov Ulug'bek Xalmatovich	
Eksport salohiyatini boshqarishda ishlab chiqarish faoliyatini baholash metodologiyasi	42
Qodirov Humoyun Tolibjon o'g'li	
Xizmat ko'rsatish korxonalarining raqamli iqtisodiyotga o'tishida xodimlarning mehnat munosabatlari	46
Kurbonova Raxima Jamshedovna	
Transport tizimining Markaziy Osiyo mamlakalarining milliy iqtisodiy o'sishga ta'sirini hozirgi holati	49
Narziyev Umidjon Baxrillayevich	
Loyiha risklarini boshqarishda risklarni samarali kamaytirish usullari va innovatsion yondashuvlar	54
Marufhanov Davron Xasanovich	
Интеграция ESG-факторов в страховой сектор: возможности, барьеры и развитие рынка	58
Юсуфов Асфандиёр Элдор угли	
Erkin iqtisodiy zonalarda investitsiya loyihalarini samarali moliyalashtirish yo'nalishlari	63
Yuldashev Baxtiyor Gayradjonovich	
Oliy ta'lim tashkilotlarida daromadlar va xarajatlarni shakllantirish konsepsiyasi	67
Kurbanov Jaloladdin Yuldashbayevich	
“Intellectual mulk”, “Intellectual kapital”, “Nomoddiy aktiv” tushunchalari o'rtasidagi munosabat hamda ulardagi o'zaro bog'liqlik	73
N.D.Maxmudova	
Temir yo'l vokzallarida qo'shimcha xizmatlar rivojlanishi: iqtisodiy samaradorlik va moliyaviy barqarorlik omili	77
Iskandarov Kudrat Shuxratovich	
Iqtisodiyotning agrar sektori salohiyatini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari	83
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich	
Rivojlangan mamlakatlar tajribasi asosida yashirin iqtisodiyotni fiskal vositalar bilan tartibga solish strategiyasi	87
Ergasheva Malikaxon Avazxon qizi	
Iqtisodiyotning real sektorida investitsion loyihalarni moliyalashtirishdagi muammolar	91
Qosimova Lola Sultanovna	
Mashinasozlik sanoati tarmog'ini rivojlantirishda yashil texnologiyalarni tadbiq etish usullari va yo'llari	96
Xursandov Komiljon Maxmatkulovich	
Innovatsion iqtisodiyotni shakllantirish sharoitida mintaqalar ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishidagi qiyinchiliklar va imkoniyatlar	100
Rajabov Alibek Xushnadbekovich	

Ways to enhance financial transparency in utility service organizations through the digitalization of internal audit mechanisms.....	106
Primova Shakhnoza Komiljonovna	
Temir oksidli pigmentlarning ishlab chiqarish manbalari va jahon bozorida rivojlanish tendensiyalari	110
Askarova Nilufar Musurmanovna, Axmedova Nigora Erkin qizi	
Potential GDP Estimation and Output Gaps in Emerging Economies: A Comparative Review	120
Mukhammedova Azizakhon Ikromjon kizi	
Tijorat banklari likvidligiga indikativ foizlarning ta'sirini baholash.....	124
Tursunpo'latov Sohbnazar Kasimjon o'g'li	
Respublikamizda yetishtirilayotgan jun xomashyosining miqdori va texnologik xususiyatlari tahlili.....	131
Ismoyilov I.B., Qayumov J.A., Ismoyilov F.B., Qo'ldoshev E.I.	
Mahalla instituti asosida kambag'allikni qisqartirishda targetlash mexanizmlarining samaradorligi	137
Baratov J.N.	
Tijorat banklarida aktivlar boshqaruvini tashkil etish mexanizmlari	144
To'ychiyev Otabek Shamshiyevich	
Оптимизация жилищной инфраструктуры с учетом инсоляции и урбанизации как фактор региональной экономики.....	150
Далиев Ахтам Шарафутдинович	
Harbiy ta'lim muassasalarida mashg'ulotlarni tashkil etishda intellektual o'qitish tizimlarining roli.....	154
Maxamadov Rustam Xabibullayevich, Djamatov Mustafa Xatamovich	
Valyuta operatsiyalarini amalga oshirish mexanizmlarini takomillashtirish bo'yicha xorij tajribasi.....	160
Xoshimov Og'abek Nizomjon o'g'li	
Qurilish sanoati korxonalarida innovatsiyalarni boshqarishning o'ziga xos xususiyatlari	169
Yuldasheva Kamola Miraliyevna	
Jismoniy shaxslardan undiriladigan "daromad" solig'ining iqtisodiy tahlili	173
Ergasheva Lobar Raxmatulla qizi	
Hududlarda inson salohiyatini takomillashtirish yo'llari.....	180
Tojiyeva Muhayyo Valiyevna	
Banklar reytingini prognoz qilishning ekonometrik tahlili	188
Karabaev Nodir Abduhamidovich	
Raqamli iqtisodiyot rivojida yangi bank xizmat turlarini rivojlantirish istiqbollari	201
Norov Akmal Ruzimamatovich, Norova Nozima Nabiyevena	
O'zbekistonda makroiqtisodiy barqarorlik va o'rta muddatli soliq-budjet siyosatining ahamiyati.....	207
Sharopov Dilshodjon Raxmatullayevich	
Tijorat banklarining resurs bazasini mustahkamlash muammolari va ularni raqamli texnologiyalar orqali bartaraf etish yo'llari.....	211
Mirpulatova Luiza Mansurovna	
O'zbekiston Respublikasida raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishning iqtisodiy-ijtimoiy oqibatlarini tahlili.....	216
Xatamov Nurbek Ochildiyevich	
O'zbekiston turizm sohasida innovatsion faollikni oshirishning shakllari	222
Xaitov Oxunjon Nomoz o'g'li	
Turizm va mehmonxona industriyasida xizmatlar sifatini oshirishda yashil texnologiyalarni joriy etish jarayonida innovatsiyalar va tadbirkorlik amaliyotining o'rganilishi	227
Kamolova Mohinur Iskandarovna	
Davlat ulushi 50 foiz va undan yuqori bo'lgan aksiyadorlik jamiyatlarida dividend siyosati.....	239
Suyunov Otabek Shuxrat o'g'li	

Big data и искусственный интеллект как драйверы цифровой экономики	242
Бозорова Ирина Жуманазаровна	
Mahalliyashtirish asosida mahsulotlar ishlab chiqarish ko'rsatkichlari tahlili va rivojlantirish istiqbollari (Namangan viloyati misolida)	247
Mirzabaev Xusniddin Muxamadjonovich	
Temir yo'l transportida yo'llarni ta'mirlash korxonalarini faoliyati samaradorligini oshirish	254
Allabergenov Sherzod Maksudbayevich	
Актуальные вопросы финансирования инвестиционных проектов	259
Шомуродов Равшан Турсункулович. Рашидова Дилфуза Ганиевна	
Milliy darajada iqtisodiy xavfsizlikning ekologik omillari.....	266
Ibrogimov Sherzodbek Xalimjon o'g'li	
Zamonaviy texnologiyalar va raqamli yondashuvlarning individuallashtirilgan xizmatlarda tutgan o'rni.....	276
Raxmatov Aziz Tolipovich	
Barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashda monetar omillardan samarali foydalanish.....	280
Uskenbayeva Dilnoza Boxodir qizi	
Mahalliy moda brendlarini iste'molchilar kiyinish imijiga ta'sirini ekonometrik baholash	286
Tuxtayeva Oydinoy Normamatovna	
Moliyaviy innovatsiyalarni banklarga joriy etishning afzalliklari	290
Makhmudova Mukhlisa Kodirjon kizi	
Kichik biznesni innovatsion rivojlantirish strategiyasi	295
Muxitdinov Shuxrat Ziyavitdinovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida parrandachilikni rivojlantirishni modellashtirish usullari	299
Bobomuratov Imomkul Islamovich	
Mehnat resurslaridan foydalanishning xususiyatlari va tashkil etish mezonlari	306
Kobilova Zebo Bobokulovna	
Зелёное бюджетирование как инструмент повышения эффективности управления государственными финансами	311
Наимов Шохрух Шарофиддинович	
Soliq ma'murchiligi va raqobat muhitiga oid ilmiy nazariy qarashlar	318
Donaboyev Jahongir Husan o'g'li	
Особенности создание полимерных композиционных материалов на основе вторичного сырья.....	324
Маджидов Абдинаби Аманович	
O'zbekistonning BMT "Elektron hukumatni rivojlantirish indeksi"dagi o'rnini yaxshilash choralari	330
Umarova Durdona Abdumannabovna	
Ekologik auditing axborot bilan ta'minlanishi.....	335
Abdullayev Xurshidjon Nazrullo o'g'li	
Анализ механизмов управления и контроля финансовыми ресурсами на предприятиях с государственной долей, на примере АО "Узметкомбинат"	340
Ахмедов Дилшод Турсункулович	
O'zbekiston Respublikasida QQS ma'murchiligi amaliyoti tahlili.....	347
Eshkarayev Bobir Chariyevich	
Сравнительный анализ отечественных и зарубежных подходов к оценке финансовой устойчивости компаний	354
Утемуратова Магрифа Пердебаевна	
Uy - joy kommunal xo'jaligi sohasida innovatsion loyihalarning iqtisodiy samaradorligini yanada takomillashtirish	359
Berdiyeva Dilfuza Axatovna, Matkomilov Mirjalol Mirkomil o'g'li	

Namangan viloyatida nodavlat maktablar salohiyati.....	363
Abdusattorov Sodiqjon Hakimjon o'g'li	
Kimyo sanoatida loyihalarni baholash va monitoring qilishning iqtisodiy samaradorlikka ta'siri.....	369
Sabirov Oybek Shavkatbekovich	
Gaz va gazkondensatning harakatlanish qobiliyatini oshirish usullar tahlili	374
Abdirazakov Akmal Ibragimovich, Boymurodov Boynazar Muradillayevich	
O'zbekiston sharoitida Agile davlat boshqaruvining kelajak istiqbollari	379
Sayfiyev Jasur Ravshanovich	
Bank korporativ boshqaruv samaradorligi va uning moliyaviy ko'rsatkichlari.....	384
Temirov Abdulaziz Alimjanovich	
Tijorat banklarining moliyaviy risklari	390
Suxrob Narzullayevich Xolmatov	
Makroiqtisodiy ko'rsatkichlarni ekonometrik modellashtirish va tahlil qilish.....	395
Djabbarov Rahimjon Abdullayevich	
To'qimachilik sanoatini iqtisodiy jihatdan rivojlanishida asosiy ko'rsatkichlarini prognozlash algoritmi	400
Madraximova Gulasal Ro'zimboy qizi	
O'zbekiston iqtisodiyotida qarz mablag'lari va xorijiy valyuta ayirboshlash bozorlarining ta'minot va talab mexanizmlari: nazariy asoslar va amaliy tahlil	406
Xalilova Sevaraxon Alijon qizi	
Tijorat bankining moliyaviy barqarorligini shakllantiruvchi va unga ta'sir etuvchi omillarni ekonometrik baholash	414
Umarov Davron Shavkatovich	
O'zbekistonda raqamli bozorlar rivojlanishi: asosiy tendensiyalar va raqobat holati	424
Saparov Islom O'lmasovich	
Rivojlangan mamlakatlar soliq mexanizmini qo'llash orqali O'zbekiston Respublikasi soliq tizimini barqaror rivojlantirish	430
Hakimov Feruz Xurshid o'g'li	
RAQAMLI TASHABBUSLI BUDJETLASHTIRISHNI JORIY ETISHDA QO'LLANALADIGAN IQTISODIY MODEL.....	437
Xamidov Xabibullo Xikmatulla o'g'li	
NONPARAMETRIC SEQUENTIAL CONFIDENCE ESTIMATION BY FIXED-WIDTH CONFIDENCE INTERVALS: ASYMPTOTIC CONSISTENCY AND ASYMPTOTIC EFFICIENCY	444
Tursunov Gafur Tairovich	
DAVLATNING BUDJET SIYOSATINI TAKOMILLASHTIRISHNING DOLZARB MASALALARI.....	453
A.A. Ismailov	
"HOZIRGI RAQAMLI ASRDA STARTAPLARNING IQTISODIY RIVOJLANISHGA TA'SIRI"	459
Sultonov Omon Juma o'g'li	
MA'LUMOTLARNI TOZALASH VA OPTIMALLASHTIRISHNING STATISTIK USULLARI	463
Qosimjonov G'ulomjon Qosimovich	
XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA TAYYORLANGAN MOLIYAVIY HISOBOT AUDITINI O'TKAZISH XUSUSIYATLARI	467
Meliev Isroil Ismoilovich	
YAPONIYA TIJORAT BANKLARIDA DEPOZIT OPERATSIYALARNI RIVOJLANTIRISHNING O'ZIGA XOS JIHATLARI	473
Rahimov Akmal Matyaqubovich	
OLIY TA'LIM TIZIMIDA TA'LIM SIFATI VA OLIY TA'LIM TASHKILOTLARI REYTINGINI SHAKLLANTIRISH: AXBOROT-TAHLILY DASHBOARD YONDASHUVI	481
Bozorova Muazzam Hamid qizi, Hakimova Mushtariybonu Hamid qizi	
QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARIGA BAHO SHAKLLANISHI VA UNI SAMARALI BOSHQARISH	487
B. Djurayev	

TIJORAT BANKLARI RAQOBATBARDOSHLIGIGA KORPORATIV BOSHQARUV
VA SHAFFOFLIKNING TA'SIRI 494

Abduraxmanova Matluba Maxamadaminovna

IJTIMOY YORDAM JAMG'ARMALARI MABLAG'LARINI G'AZNACHILIK ORQALI MARKAZLASHGAN
YURITISHNING ILMIY ASOSI 500

Dovutov Faxriddin Javliyevich

AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA DIVIDEND TO'LASH QOBILİYATI KOEFFITSIYENTINING MAQBUL
ORALIG'INI ANIQLASH VA UNING INVESTITSION SAMARADORLIKKA TA'SIRI 506

Ibragimov G'anijon G'ayratovich

AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA DIVIDEND TO'LASH QOBILIYATI KOEFFITSIYENTINING MAQBUL ORALIG'INI ANIQLASH VA UNING INVESTITSION SAMARADORLIKKA TA'SIRI

Ibragimov G'anijon G'ayratovich

Innovatsion menejment kafedrası mustaqil izlanuvchisi
TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI

Annotatsiya: Ushbu tadqiqotda aksiyadorlik jamiyatlarining (AJ) investitsion jozibadorligini oshirish va xorijiy kapitalni jalb qilish mexanizmlarini optimallashtirish masalalari ko'rib chiqiladi. Maqolada xalqaro korporativ boshqaruv tamoyillarini joriy etish, dividend siyosatini takomillashtirish va fond bozorida likvidlikni oshirish orqali xorijiy investorlar ishonchini qozonish strategiyalari tahlil qilingan. Tadqiqot natijasida AJlarda investitsiya jarayonlarini raqamlashtirish va huquqiy kafolatlarni kuchaytirish bo'yicha amaliy tavsiyalar shakllantirilgan.

Kalit so'zlar: Aksiyadorlik jamiyati, xorijiy investitsiya, investitsion mexanizm, korporativ boshqaruv, fond bozori, kapitallashuv, investitsion jozibadorlik, dividend siyosati.

Abstract: This study examines the issues of increasing the investment attractiveness of joint-stock companies (JSCs) and optimizing mechanisms for attracting foreign capital. The article analyzes strategies for gaining the trust of foreign investors through the introduction of international corporate governance principles, improving dividend policy, and increasing liquidity in the stock market. As a result of the study, practical recommendations were formulated on digitizing investment processes in JSCs and strengthening legal guarantees.

Keywords: Joint-stock company, foreign investment, investment mechanism, corporate governance, stock market, capitalization, investment attractiveness, dividend policy.

Аннотация: В данном исследовании рассматриваются вопросы повышения инвестиционной привлекательности акционерных обществ (АО) и оптимизации механизмов привлечения иностранного капитала. В статье анализируются стратегии завоевания доверия иностранных инвесторов путем внедрения международных принципов корпоративного управления, совершенствования дивидендной политики и повышения ликвидности на фондовом рынке. По результатам исследования сформулированы практические рекомендации по цифровизации инвестиционных процессов в АО и укреплению правовых гарантий.

Ключевые слова: Акционерное общество, иностранные инвестиции, инвестиционный механизм, корпоративное управление, фондовый рынок, капитализация, инвестиционная привлекательность, дивидендная политика.

KIRISH

Zamonaviy moliyaviy boshqaruv tizimida aksiyadorlik jamiyatlarining investitsion jozibadorligini belgilovchi asosiy omillardan biri dividend siyosati hisoblanadi. Dividendlar investorlar uchun kompaniyaning moliyaviy barqarorligi, foydaliligi va kelajakdagi rivojlanish istiqbollari haqida muhim signal vazifasini bajaradi. Shu bois dividend siyosatini ilmiy asosda shakllantirish aksiyadorlik jamiyatlari kapital qiymatini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

So'nggi yillarda moliyaviy nazariya va amaliyotda dividend siyosatining optimal darajasini aniqlashga katta e'tibor qaratilmoqda. Xususan, signal nazariyasi va agentlik nazariyasiga ko'ra, dividendlar nafaqat daromad taqsimlash vositasi, balki investorlar uchun axborot signali sifatida ham qaraladi. Shu nuqtayi nazardan, dividend to'lash qobiliyatining optimal darajasini aniqlash investitsiya samaradorligini oshirishda muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

Mazkur tadqiqotning ilmiy yangiligi shundan iboratki, aksiyadorlik jamiyatlarining aksiyalariga investitsiya qilish samaradorligining yuqori darajasini ta'minlash maqsadida dividendni to'lash qobiliyati koeffitsiyentining

maqbul oraliq chegarasi ($0,4 \leq KDT \leq 0,7$) asoslab berildi. Ushbu oraliq kompaniyaning moliyaviy barqarorligi va investorlar manfaatlarini o'rtasidagi optimal muvozanatni ta'minlaydi.

Tadqiqotning maqsadi – dividend to'lash qobiliyati koeffitsiyentining optimal darajasini aniqlash va uning aksiyalar investitsion samaradorligiga ta'sirini ilmiy asoslashdan iborat.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Gulyamov, S. S. asarlarida aksiyadorlik jamiyatlarida boshqaruv tizimini raqamlashtirishning xorijiy investitsiyalar oqimiga ta'sirini tadqiq etadi. Ayniqsa, blokcheyn texnologiyalarini aksiyadorlar reyestriga joriy etish orqali shaffoflikni ta'minlash va bu orqali tashqi investorlar uchun ishonchli muhit yaratish mexanizmlari batafsil yoritilgan.

Butikov, I. L. monografiyasida aksiyadorlik jamiyatlarining fond bozorida faolligi va emissiyaviy faoliyatni tartibga solish masalalari tahlil qilingan. Muallif xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda IPO (aktsiyalarning ommaviy joylashtirilishi) va SPO mexanizmlaridan samarali foydalanish, shuningdek, mahalliy aksiyadorlik jamiyatlarining xalqaro birja maydonlariga chiqish strategiyalarini asoslab beradi.

Suyunov, A. S. aksiyadorlik jamiyatlarining investitsion jozibadorligini baholash uslubiyati bayon etilgan. Suyunov xorijiy kapitalni jalb qilishda fundamental tahlilning o'rni, dividend to'lovlarining barqarorligi va korporativ nizolarni hal etishning huquqiy mexanizmlarini takomillashtirish bo'yicha ilg'or xorijiy tajribalarni (Germaniya va AQSh modeli) qiyosiy tahlil qilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda aksiyadorlik jamiyatlarida dividend siyosatining investitsion samaradorlikka ta'sirini chuqur o'rganish maqsadida kompleks metodologik yondashuv qo'llanildi. Tadqiqotning empirik qismi aksiyadorlik jamiyatlarining 2020–2024-yillar oralig'idagi moliyaviy va bozor ko'rsatkichlari asosida amalga oshirildi. Ushbu davr tanlanishi iqtisodiy o'zgarishlar, investitsion faollik va korporativ boshqaruv transformatsiyalarini qamrab olishi bilan izohlanadi.

Tadqiqot jarayonida ekonometrik tahlil asosiy usul sifatida qo'llanilib, dividend to'lash qobiliyati koeffitsiyenti (KDT) hamda investitsion samaradorlik ko'rsatkichlari o'rtasidagi bog'liqlik baholandi. Investitsion samaradorlikni ifodalovchi asosiy indikatorlar sifatida rentabellik (ROE), kompaniyaning bozor qiymatini aks ettiruvchi Tobin's Q ko'rsatkichi hamda aksiyalar rentabelligi (stock return) tanlab olindi. Ushbu ko'rsatkichlar aksiyadorlik jamiyatining moliyaviy natijalari va investorlar uchun jozibadorligini kompleks baholash imkonini beradi.

Ekonometrik baholash jarayonida oddiy eng kichik kvadratlar usuli (OLS regressiya modeli) qo'llanildi. Modelda investitsion samaradorlik bog'liq o'zgaruvchi sifatida olinib, unga ta'sir etuvchi asosiy omillar sifatida dividend to'lash qobiliyati koeffitsiyenti (KDT), ESG ko'rsatkichlari, korporativ boshqaruv darajasi (CG) hamda axborot oshkoraligi (Disclosure) kiritildi. Ushbu model investitsiya samaradorligining ko'p omilli xarakterini hisobga olgan holda, har bir omilning ta'sir darajasini miqdoriy jihatdan baholash imkonini berdi.

Bundan tashqari, tadqiqotda interval tahlil usuli qo'llanilib, KDT ko'rsatkichining turli darajalarda investitsion natijalarga ta'siri alohida baholandi. Xususan, $KDT < 0,4$ bo'lgan holatlar past dividend siyosati sifatida talqin qilinib, bunda kompaniya foydasining asosiy qismi reinvestitsiyaga yo'naltirilishi va investorlar daromadining nisbatan pastligi kuzatiladi. $0,4 \leq KDT \leq 0,7$ oralig'i optimal zona sifatida ajratilib, bu holatda dividend to'lovlari va reinvestitsiya o'rtasida muvozanat ta'minlanishi asoslab berildi. $KDT > 0,7$ bo'lgan holatlar esa ortiqcha dividend siyosati sifatida baholanib, bunda kompaniyaning ichki rivojlanish imkoniyatlari cheklanishi mumkinligi aniqlanadi.

Shu tariqa, qo'llanilgan metodologik yondashuvlar majmui dividend siyosatining investitsion samaradorlikka ta'sirini kompleks va chuqur tahlil qilish imkonini berib, KDT ko'rsatkichining optimal darajasini ilmiy asoslashga xizmat qildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'tkazilgan empirik tahlillar dividend to'lash qobiliyati koeffitsiyenti (KDT) va investitsiya samaradorligi o'rtasida aniq nolinear (teskari U-shaklli) bog'liqlik mavjudligini ko'rsatdi. Ya'ni, dividend siyosati juda past yoki juda yuqori bo'lgan holatlarda investitsion samaradorlik pasayadi, optimal darajada esa maksimal natijaga erishiladi. Ushbu natija ekonometrik modelda KDT va uning kvadratik komponenti (KDT^2)ning statistik ahamiyatli bo'lishi orqali ham tasdiqlandi, bu esa dividend siyosatining optimal chegarasini aniqlash imkonini berdi (1-jadval).

Jadval 1. KDT darajasi bo'yicha investitsion samaradorlik ko'rsatkichlari

KDT intervali	ROE (%)	Tobin's Q	Aksiyalar rentabelligi (%)	Likvidlik	Investor qiziqishi
KDT < 0,4	10–12	0,85–0,95	8–12	Past	Past
$0,4 \leq \text{KDT} \leq 0,7$	18–22	1,3–1,5	20–25	Yuqori	Yuqori
KDT > 0,7	12–14	1,0–1,1	10–15	O'rta	Pasayuvchi

Past darajadagi dividend siyosati (KDT < 0,4) sharoitida kompaniya foydasining asosiy qismi ichki reinvestitsiyaga yo'naltiriladi. Bir qarashda bu holat kompaniyaning uzoq muddatli rivojlanishi uchun ijobiy ko'rinishi mumkin, biroq empirik natijalar bunday yondashuv investorlar nuqtayi nazaridan yetarli darajada jozibador emasligini ko'rsatdi. Xususan, dividendlarning past darajada to'lanishi investorlar uchun daromadning noaniqligini oshiradi va bu ularning aksiyalarga bo'lgan qiziqishini kamaytiradi. Natijada aksiyalar bilan savdo hajmi qisqaradi, ya'ni likvidlik pasayadi, bozor bahosi esa fundamental qiymatdan past shakllanadi (2-jadval).

Jadval 2. Regressiya natijalari (KDT va samaradorlik bog'liqligi)

O'zgaruvchi	Koeffitsiyent (β)	t-statistika	Ahamiyatlilik
KDT	+0.42	5.87	***
KDT ²	-0.31	-4.92	***
CGI	+0.28	3.45	**
ESG	+0.21	2.98	**
R ²	0.71	–	–

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, ushbu intervalda kompaniyalarning o'rtacha ROE ko'rsatkichi 10–12 foiz atrofida bo'lib, Tobin's Q ko'rsatkichi ko'pincha 1 dan past darajada shakllanadi. Bu esa bozor tomonidan kompaniya qiymatining yetarli baholanmayotganini anglatadi.

Eng muhim natijalar dividend siyosatining optimal oraliq darajasida ($0,4 \leq \text{KDT} \leq 0,7$) kuzatildi. Ushbu interval empirik jihatdan eng samarali zona sifatida aniqlanib, unda dividend to'lovlari va reinvestitsiya o'rtasida muvozanat ta'minlanishi isbotlandi. Mazkur holatda kompaniya bir vaqtning o'zida investorlar uchun barqaror daromadni ta'minlaydi va o'zining ichki rivojlanish salohiyatini ham saqlab qoladi. Natijada investorlar ishonchi ortadi, aksiyalar bozorida talab kuchayadi va kapital qiymati sezilarli darajada oshadi.

Statistik natijalar ushbu xulosani yanada mustahkamlaydi. Xususan, optimal intervalda faoliyat yuritayotgan aksiyadorlik jamiyatlarida rentabellik darajasi (ROE) o'rtacha 18–22 foizni tashkil etib, bu boshqa guruhlariga nisbatan ancha yuqori ekanligi aniqlandi. Tobin's Q ko'rsatkichi 1,3 dan yuqori bo'lib, bu kompaniya bozor qiymatining uning balans qiymatidan yuqori ekanligini va investorlar tomonidan ijobiy baholanayotganini anglatadi. Bundan tashqari, aksiyalar rentabelligi ham 20–25 foizga yuqori bo'lib, bu kapital bozoridagi investorlar uchun yuqori daromadlilikni ta'minlaydi (3-jadval).

Jadval 3. Optimal zona va maksimal samaradorlik

Ko'rsatkich	Qiymat
Optimal KDT oralig'i	0,4 – 0,7
Maksimal ROE	22%
Maksimal Tobin's Q	1,5
Maksimal aksiyalar rentabelligi	25%
Investitsion jozibadorlik	Eng yuqori

Mazkur natijalarni chuqurroq tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, aynan shu oraliqda dividend siyosati signal nazariyasi nuqtayi nazaridan eng samarali ishlaydi. Ya'ni, kompaniya tomonidan barqaror, lekin ortiqcha bo'lmagan dividend to'lovlari investorlar uchun kompaniyaning moliyaviy barqarorligi va istiqbollari haqida ijobiy signal beradi. Shu bilan birga, agentlik nazariyasiga ko'ra, dividendlarning mavjudligi menejerlar tomonidan ortiqcha mablag'lardan samarasiz foydalanish ehtimolini kamaytiradi va bu orqali boshqaruv samaradorligini oshiradi.

Olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, dividend siyosatining optimal darajasi kompaniyaning investitsion samaradorligi va kapital qiymatini maksimal darajada oshirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, $0,4 \leq KDT \leq 0,7$ oralig'i nafaqat moliyaviy muvozanatni ta'minlaydi, balki investorlar ishonchini mustahkamlovchi va bozor bahosini oshiruvchi strategik vosita sifatida namoyon bo'ladi.

Olingan natijalar dividend siyosati bo'yicha shakllangan klassik moliyaviy nazariyalar bilan to'liq mos kelishini ko'rsatadi. Xususan, signal nazariyasi nuqtayi nazaridan qaralganda, optimal dividend siyosati investorlar uchun kompaniyaning moliyaviy barqarorligi, foydalilik darajasi va kelajakdagi rivojlanish istiqbollari haqida ijobiy signal vazifasini bajaradi. Ya'ni, dividendlarning me'yoriy darajada to'lanishi bozor ishtirokchilari tomonidan kompaniya faoliyatining samarali ekanligi sifatida qabul qilinadi va bu aksiyalar narxining oshishiga hamda investitsion jozibadorlikning kuchayishiga olib keladi.

Shu bilan birga, agentlik nazariyasi nuqtayi nazaridan dividend siyosati menejerlar va aksiyadorlar o'rtasidagi manfaatlar qarama-qarshiligini kamaytiruvchi muhim vosita hisoblanadi. Xususan, dividend to'lovlari kompaniya ixtiyorida qoladigan erkin pul oqimlarini qisqartiradi va menejerlarning ushbu mablag'larni samarasiz loyihalarga yo'naltirish ehtimolini kamaytiradi. Natijada resurslardan foydalanish samaradorligi oshadi va investorlar ishonchi mustahkamlanadi.

Mazkur tadqiqot doirasida taklif etilgan dividend to'lash qobiliyati koeffitsiyentining optimal oraliq chegarasi ($0,4 \leq KDT \leq 0,7$) bir qator muhim iqtisodiy afzalliklarni ta'minlashi ilmiy asoslab berildi. Ushbu oraliqda kompaniya bir vaqtning o'zida investorlar uchun barqaror daromadni ta'minlaydi va o'zining ichki rivojlanishi uchun yetarli moliyaviy resurslarni saqlab qoladi. Bu esa dividendlar va reinvestitsiya o'rtasida optimal muvozanatni yuzaga keltiradi. Natijada kompaniyaning kapital qiymati maksimal darajada shakllanadi, bozor tomonidan ijobiy baholanadi va uzoq muddatli o'sish istiqbollari mustahkamlanadi. Bundan tashqari, mazkur oraliq risk va rentabellik o'rtasidagi optimal nisbatni ta'minlab, investorlar uchun maqbul investitsiya sharoitlarini yaratadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Mazkur tadqiqot natijasida dividend to'lash qobiliyati koeffitsiyentining optimal oraliq chegarasi ($0,4 \leq KDT \leq 0,7$) ilmiy va empirik jihatdan asoslab berildi. O'tkazilgan ekonometrik tahlillar ushbu interval aksiyadorlik jamiyatlari faoliyatida eng samarali moliyaviy muvozanat nuqtasini ifodalashini ko'rsatdi. Ya'ni, aynan shu oraliqda dividend to'lovlari va reinvestitsiya o'rtasida optimal nisbat ta'minlanib, kompaniyaning qisqa muddatli daromadliliigi va uzoq muddatli rivojlanish imkoniyatlari uyg'unlashadi.

Aniqlanishicha, mazkur optimal interval aksiyadorlik jamiyatlarining investitsion jozibadorligini sezilarli darajada oshiradi. Bu esa investorlar uchun barqaror va prognoz qilinadigan daromad oqimini ta'minlash bilan birga, kompaniyaning bozor qiymatini (Tobin's Q) maksimal darajada shakllantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, ushbu darajada dividend siyosatini yuritish kompaniya ichki moliyaviy resurslarining yetarli darajada saqlanishini ta'minlab, strategik investitsiyalarni moliyalashtirish imkoniyatlarini ham kengaytiradi.

Mazkur ilmiy yangilikning amaliy ahamiyati shundaki, u aksiyadorlik jamiyatlarida dividend siyosatini shakllantirishda aniq me'yoriy ko'rsatkich sifatida qo'llanilishi mumkin. Xususan, ushbu interval investitsion qarorlar qabul qilishda muhim indikator bo'lib xizmat qiladi hamda investorlar uchun kompaniya moliyaviy barqarorligini baholash mezoni sifatida foydalanilishi mumkin. Bundan tashqari, taklif etilgan yondashuv korporativ boshqaruv tizimini takomillashtirish, resurslardan samarali foydalanishni ta'minlash va kapital qiymatini oshirishga xizmat qiluvchi strategik instrument sifatida namoyon bo'ladi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari dividend siyosatini optimallashtirish orqali aksiyadorlik jamiyatlarining investitsion jozibadorligini oshirish va ularning uzoq muddatli barqaror rivojlanishini ta'minlash mumkinligini ilmiy asosda isbotlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Modigliani F., Miller M. Dividend Policy, Growth, and the Valuation of Shares // Journal of Business. – 1961. – Vol. 34, No. 4. – P. 411–433.
2. Jensen M., Meckling W. Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Costs and Ownership Structure // Journal of Financial Economics. – 1976. – Vol. 3. – P. 305–360.
3. Bhattacharya S. Imperfect Information, Dividend Policy, and the "Bird in the Hand" Fallacy // Bell Journal of Economics. – 1979. – Vol. 10. – P. 259–270.
4. Miller M., Rock K. Dividend Policy under Asymmetric Information // Journal of Finance. – 1985. – Vol. 40. – P. 1031–1051.
5. La Porta R., Lopez-de-Silanes F., Shleifer A., Vishny R. Agency Problems and Dividend Policies around the World // Journal of Finance. – 2000. – Vol. 55. – P. 1–33.
6. Damodaran A. Investment Valuation: Tools and Techniques for Determining the Value of Any Asset. – New York: Wiley, 2012.

7. Brealey R., Myers S., Allen F. Principles of Corporate Finance. – New York: McGraw-Hill, 2020.
8. OECD Principles of Corporate Governance. – Paris: OECD Publishing, 2015.
9. World Bank. World Development Report 2023: Investing in Development. – Washington DC: World Bank, 2023.
10. UNCTAD. World Investment Report 2024. – Geneva: United Nations, 2024.
11. Black B., Jang H., Kim W. Does Corporate Governance Affect Firm Value? Evidence from Korea // Journal of Law, Economics, and Organization. – 2006. – Vol. 22. – P. 366–413.
12. Fama E., French K. Disappearing Dividends: Changing Firm Characteristics or Lower Propensity to Pay? // Journal of Financial Economics. – 2001. – Vol. 60. – P. 3–43.
13. Ўзбекистон Республикасининг “Акциядорлик жамиятлари ва акциядорлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида”ги Қонуни. – Тошкент, 2014.
14. Ўзбекистон Республикаси Президентининг инвестиция сиёсати ва корпоратив бошқарувни ривожлантиришга оид фармонлари. – Тошкент, 2020–2024.
15. Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси маълумотлари. – Тошкент, 2024.

muhandislik **& iqtisodiyot**

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Abdurahmon Qurbonov

2025. № 9

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S-5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**

+998 93 718 40 07

<https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal>

t.me/yait_2100